

## สืบสานภูมิปัญญาเชื่อมสู่การพัฒนาเด็กผ่านการเล่น...ของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

เพราะด้วยความที่เป็นนักพัฒนาและมองเห็นศักยภาพของผู้สูงอายุในมุมที่แตกต่าง ทำให้ พี่เบิ้ม<sup>1</sup> ทำในสิ่งที่ทุกคนมองข้ามนั่นก็คือ “ทำงานกับพ่อกับแม่อยู่” ที่อยู่ในชุมชนเล็กๆ ที่มีวิถีชีวิตเรียบง่าย รายล้อมไปด้วยภูเขา ชุมชนแห่งนี้คือ หมู่บ้านป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย จุดเริ่มต้นของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ จึงเกิดขึ้นในปี 2541 “ของเล่น” ที่อัดแน่นไปด้วยความตั้งใจของผู้ทำและภูมิปัญญาท้องถิ่นได้กลายเป็นเครื่องมือสร้างความสุข รายได้ และเชื่อมความสัมพันธ์ให้กับคนในบ้านป่าแดดมากกว่า 10 ปี



พี่เบิ้ม ผู้ก่อตั้งกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ เห็นว่าผู้สูงอายุในหมู่บ้านเยอะ น่าจะมีกิจกรรมอะไรให้ผู้สูงอายุทำประกอบกับพลัดดา<sup>2</sup> หนึ่งในแกนนำ เคยไปศึกษาดูงานเรื่องการทำให้ของเล่นไม่ไผ่จากประเทศญี่ปุ่น จึงเป็นการจุดประกายว่าน่าจะมีของเล่นที่ผู้เฒ่าผู้แก่เคยเล่นสมัยเด็ก พี่เบิ้ม จึงเริ่มลงพื้นที่โดยการเยี่ยมเยียนพ่อกับแม่อยู่ตามบ้าน ค้นหาว่าสมัยก่อนมีของเล่นอะไรบ้างที่พ่อกับแม่เคยเล่น และทำอย่างไรได้บ้าง สิ่งหนึ่งที่ค้นพบก็คือ “ความสุขในวัยเยาว์” ของผู้เฒ่าผู้แก่เมื่อเล่าถึง “ของเล่น” ในอดีต “ผู้สูงอายุถูกปล่อยให้เฝ้าบ้านเลี้ยงหลานไปวันๆ เพราะลูกต้องออกไปทำงานในเมือง ถึงคนอื่นจะมองว่าผู้สูงอายุไม่สำคัญ แต่ผมกลับมองว่าผู้สูงอายุคือส่วนสำคัญของสถาบันครอบครัว”



จากนั้นจึงพยายามรื้อฟื้นความทรงจำการทำของเล่นและลองให้พ่อกับแม่อยู่ทำของเล่นออกมาให้ดู คนละชิ้น สองชิ้น และนี่คือจุดเริ่มต้นที่ให้พ่อกับแม่อยู่มาทำของเล่นกัน ของเล่นที่แฝงไปด้วยภูมิปัญญาและความสุขในอดีต ทุกชิ้นใช้วัสดุตามธรรมชาติที่สามารถหาได้ในชุมชน อย่างเช่น กำหมุ่น นกหวีด น้ำ ลูกข่าง จานบิน ฯลฯ ก็ออกมาอวดโฉม “ของเล่น” เหล่านี้ ทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่นำมาถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวในอดีต

<sup>1</sup> นายวีระพงษ์ กังวานนวกุล พี่เลี้ยงกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

<sup>2</sup> นางลัดดา กังวานนวกุล พี่เลี้ยงกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

แล้วนำมาเชื่อมโยงเพื่อสร้างความเข้าใจ สร้างสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยในสังคม



“คิดว่าพี่เบิ้มคงได้เห็นอะไรหลายๆ อย่างจากกิจกรรม เรียนรู้จากปัญหา เรียนรู้จากประสบการณ์ และเห็นว่าการชวนให้ผู้สูงอายุทำของเล่น ทำให้พ่ออ้อยแม่อ้อยมีความสุขมากกว่าอยู่เฉยๆ จึงทำให้พี่เบิ้มมุ่งมั่นทำในสิ่งนี้ เพื่อให้ชุมชนเห็นว่าบ้านเรามีของดีๆ แต่ทุกคนมองข้าม พอผู้สูงอายุได้ทำ ก็เหมือนกับว่าได้ออกกำลังกาย รู้สึกว่าตัวเองมีค่า ก็ชวนคนอื่นมาทำด้วย จากหนึ่งมาเป็นสอง และเพิ่มขึ้น สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือแม่บ้านที่ว่างจากการทำนา ก็รวมตัวกันทำกล้วยแปรรูป จนกระทั่งพัฒนาเป็นกลุ่มแม่บ้าน ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นของการทำกลุ่มออมทรัพย์หมู่บ้านอีกด้วย” พี่ปู้<sup>3</sup> น้องชายของเบิ้มและผู้ประสานงานกลุ่มคนเฒ่าคนแก่บอกเล่าถึงการทำงาน

### จากความสุขของพ่ออ้อยแม่อ้อย มาสู่การเชื่อมโยงถึงเด็ก ๆ และการอนุรักษ์ป่า

การที่เราเปิดเวทีให้กับผู้สูงอายุได้ทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งที่ท่านชอบและถนัด นอกจากจะเป็นการใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์แล้ว สุขภาพทั้งกายและใจก็ดีขึ้น อีกทั้งยังสามารถทำให้เด็กๆ ได้เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่านี้ด้วย เมื่อมีกลุ่มคนเฒ่าคนแก่เกิดขึ้น เด็กๆ ในหมู่บ้านก็ตื่นตัวกับเรื่องการทำของเล่นของพ่ออ้อยแม่อ้อย ประกอบกับช่วงนั้นของเล่นกระแสหลักอย่าง โยโย่ รถบังคับ กำลังมาแรง กลุ่มคนเฒ่าคนแก่จึงได้ชวนเด็กๆ หันมาเล่นของเล่นพื้นบ้าน โดยเริ่มจากกลุ่มเล็กๆ และเริ่มใหญ่ขึ้นๆ ของเล่นพื้นบ้านจึงกลายเป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพ่ออ้อยแม่อ้อยกับเด็กๆ “เด็กสนุกที่ได้เล่น พ่ออ้อยแม่อ้อยก็มีความสุขที่ได้ทำและมองดูลูกหลานเล่น นอกจากนี้ยังสร้างการเรียนรู้ที่ดีให้กับเด็กๆ ด้วย”

“พี่เบิ้มเห็นความสำคัญของผู้สูงอายุประกอบกับช่วงนั้นคนหนุ่มสาวเริ่มไปทำงานในเมืองกันหมด จึงเป็นจุดเริ่มให้ผู้สูงอายุมาทำของเล่นพื้นบ้านกันแล้วให้ลูกหลานมาเล่น ก็เลยเห็นคนอีกวัยคือลูกหลานนี่แหละที่อยู่บ้าน จึงพยายามเชื่อมโยงคนสองวัยให้มาทำกิจกรรมร่วมกัน” พี่ปู้ เล่าให้ฟังถึงแนวคิดของพี่ชาย

<sup>3</sup> นายวีรวัฒน์ กังวานนวกุล ผู้ประสานงานกลุ่มคนเฒ่าคนแก่และพี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน

เมื่อเด็กรวมกลุ่มใหญ่ขึ้นจึงได้ชักชวนเด็ก ๆ ปั่นจักรยานไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ โดยนำกังหันมาปักไว้หน้ารถจักรยาน จากนั้นจึงเริ่มทำกิจกรรมบำเพ็ญประโยชน์และเก็บขยะในหมู่บ้าน ช่วงนั้น(ปี 2542 – 2547) เกิดการรวมกลุ่มของเด็ก 2 กลุ่มคือ “แก๊งเด็กรถถีบ” เป็นเด็กระดับประถมศึกษา และ “กลุ่มเยาวชนต้นกล้า” เป็นเด็กระดับมัธยมศึกษา – ปริญญาตรี ที่ออกไปเรียนในเมือง โดยกลุ่มเยาวชนต้นกล้าจะทำหน้าที่คอยดูแลและเป็นพี่เลี้ยงให้แก๊งเด็กรถถีบ

“แก๊งเด็กรถถีบจะปั่นจักรยานไปเที่ยวตามบ้านอู๋ที่ท่าของเล่น เหมือนไปเยี่ยมอู๋แล้วไปเล่นของเล่นที่อู๋ทำด้วย บ้างครั้งก็นัดหมายเพื่อไปเก็บขยะในหมู่บ้าน ไปเดินป่าเรียนรัฐธรรมนูญ หรือช่วยงานกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ กิจกรรมจะทำในช่วงวันศุกร์ เสาร์ และอาทิตย์ เด็ก ๆ ที่เข้ามาร่วมไม่ใช่แค่เด็กในหมู่บ้านอย่างเดียวแต่จะมาจากทั้งตำบล นอกจากนี้ยังเข้ามาช่วยงานประเพณีของชุมชนด้วย” พี่ไอ<sup>4</sup> แก่นนำเยาวชนต้นกล้ารุ่นแรกพูดถึงการทำกิจกรรมของกลุ่ม กิจกรรมที่ถือนำเสนอในอีจีกิจกรรมคือ “ทัวร์ของเล่น” เป็นการตระเวนไปตามโรงเรียนต่าง ๆ หรือไม่ก็ไปตามงานเทศกาลต่าง ๆ เพื่อเผยแพร่การทำของเล่น เด็ก ๆ คนไหนว่างก็จะไปช่วยในกิจกรรมนี้ด้วย

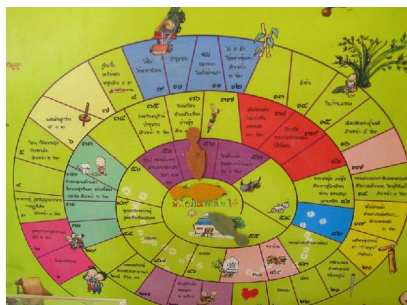
สมัยนั้นเด็กประถมทุกคนต้องเข้ามาร่วมกับแก๊งรถถีบ หากรวมสมาชิกทั้งจากเด็กแก๊งรถถีบและเยาวชนต้นกล้ามีประมาณเกือบร้อยคน การทำกิจกรรมจึงมีคน 3 วัย คือ เด็ก ผู้ใหญ่ ผู้เฒ่าผู้แก่ กระแสการทำกิจกรรมของเยาวชนช่วงนั้นได้รับการสนใจทั้งจากเด็กและชุมชนมาก ปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีจำนวนสมาชิกมากเนื่องจากการศึกษาสมัยนั้นยังไม่เข้มข้น เด็กไม่ต้องเรียนพิเศษ อีกร่างไม่มีร้านเกมส์ ไม่มีอินเทอร์เน็ต ทำให้เด็ก ๆ มารวมตัวกันง่าย

หลังจากปี 2547 ไม่มีการสานต่อกลุ่มเยาวชนต้นกล้า และแก๊งเด็กรถถีบหายไป เนื่องจากระบบการเรียนที่ทำให้เด็กต้องแข่งขันกันมากขึ้นจึงต้องเรียนพิเศษ บ้างก็ติดเกมส์ เล่นอินเทอร์เน็ต อีกปัจจัยที่สำคัญคือ นโยบายการจัดตั้งกลุ่มเยาวชนของแต่ละหมู่บ้านโดย อบต. ทำให้เด็ก ๆ ส่วนใหญ่เข้าไปรวมกลุ่มตรงนั้นมาก กิจกรรมที่ทำคือเน้นเรื่องกีฬา สิ่งที่ได้ก็คือ เบี้ยเลี้ยง เมื่อได้เป็นนักกีฬาของหมู่บ้านก็มีคนรู้จักมาก ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ไม่ได้สร้างให้เด็กคิดเป็นวิเคราะห์ได้ จากปัญหาดังกล่าวทำให้งานเยาวชนของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ช่วงหลังจึงเดินค่อยข้างลำบาก “กิจกรรมของเราไม่มีเบี้ยเลี้ยง เหนื่อย แต่สิ่งที่เด็ก ๆ จะได้คือ การฝึกกระบวนการคิด วิเคราะห์ จริง ๆ รัฐบาลจะมาหนุนเสริมกลุ่มเยาวชนที่มีอยู่แล้วในชุมชนมากกว่า” พี่บี สะท้อนถึงปัญหาในการทำงานเยาวชน

เมื่อกลุ่มเข้มแข็งขึ้นและของเล่นที่พ่ออู๋แม่อู๋ทำมีจำนวนมากขึ้น จึงคิดว่าน่าจะมีตลาดหรือจุดจำหน่ายของเล่น จึงได้จัดตั้งศูนย์การศึกษาและพัฒนาตลาดทางเลือกชุมชน เป็นจุดจำหน่ายของเล่นและผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น ผ้าทอขนมแปรรูป โดยบริหารในรูปแบบสหกรณ์ ให้คนในชุมชนมารวมหุ้นกันและช่วยกันบริหารจัดการ พ่ออู๋แม่อู๋สามารถนำของเล่นมาฝากขายได้ กลุ่มคนในชุมชนที่ทำผ้าทอ ทำขนมก็นำมาฝากขายได้ เป็นการสร้างรายได้ให้กับชุมชนด้วย ทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เป็นที่รู้จักขององค์กรมากมายทั้งในและต่างประเทศ จากความสำเร็จดังกล่าวบ้านป่าแดดได้กลายเป็นแหล่งผลิตของเล่นพื้นบ้าน แหล่งท่องเที่ยวและแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง

4 นางสาววารภรณ์ พิมสาร แก่นนำกลุ่มเยาวชนต้นกล้ารุ่นแรก

และความเป็นห่วงว่าในอนาคตเด็ก ๆ ในชุมชนจะลืมภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่และไม่รู้จักของเล่นพื้นบ้าน แนวคิดเรื่อง “พิพิธภัณฑ์เล่นได้” จึงเกิดขึ้นเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมองค์ความรู้และถ่ายทอดภูมิปัญญาจากคนเฒ่าคนแก่สู่เด็ก ๆ และเป็นพื้นที่ให้เด็ก ๆ เข้ามาเล่นของเล่นอีกด้วย พิพิธภัณฑ์เล่นได้จึงเกิดมาจากความร่วมมือร่วมใจของคนในชุมชน ภายในพิพิธภัณฑ์เล่นได้จะมีของเล่นมากมายเพื่อให้เด็กและคนทั่วไปเข้ามาศึกษา ลองเล่น และมีฐานการทำของเล่น



เมื่อมีพิพิธภัณฑ์เกิดขึ้นทำให้คนภายนอกเข้ามาเรียนรู้และแลกเปลี่ยนกับคนในชุมชนมากขึ้น ของเล่นจึงถูกนำมาศึกษาในมิติต่าง ๆ เช่น มิติทางวิทยาศาสตร์ อย่างแรงดึงและแรงถ่วง “งู” แรงโน้มถ่วง “บอกล่อง” ซึ่งความรู้นี้ได้ต่อยอดไปเป็นหลักสูตรท้องถิ่นโดยมีพ่ออ้อยแม่อ้อยไปให้ความรู้และสอนเด็ก ๆ ในโรงเรียน

จากนั้นก็มีการจัดอบรมยุวมัคคุเทศก์ให้กับเด็กและเยาวชนเพื่อฝึกทักษะการพูด การทำของเล่นและแนะนำของเล่นได้ รูปแบบการถ่ายทอดความรู้ พ่ออ้อยแม่อ้อยจะบอกเล่าที่มาที่ไปของของเล่นเชื่อมกับวิถีชีวิตสมัยนั้น พร้อมกับการเลือกใช้วัสดุธรรมชาติที่มาทำของเล่นให้คุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด ปัจจุบันได้ขยายกิจกรรมแบบค่ายครอบครัว กิจกรรมนิทานของเล่นเดินทาง และของเล่นจินตนาการผสมผสานศิลปะ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ให้กับเด็ก ๆ ทั้งในและนอกชุมชน

นอกจากนี้ “ของเล่น” ยังนำไปสู่การอนุรักษ์และดูแลป่ากว่า 20,000 ไร่ ที่อยู่ล้อมรอบชุมชน เนื่องจากวัตถุดิบบางอย่าง เช่น ไม้ ชี้ตั้งนี้ (มาจากแมลงชนิดหนึ่งที่ใช้ทำบอกล่อง) จะเข้าไปนำมาจากป่า ถึงแม้จำนวนไม้ที่นำมาจากป่าจะไม่มากเพราะบางส่วนจะใช้ไม้ที่ตายแล้วจากหัวไร่ปลายนา หรือวัสดุธรรมชาติที่หาได้ในชุมชน แต่ของเล่นก็ทำให้เกิดการดูแลทรัพยากรป่าไม้ร่วมกัน กิจกรรมที่ทำได้แก่ ทำฝาย ปลูกป่า จัดค่ายเดินป่า เป็นต้น

### สืบทอดการทำของเล่น...สร้างฐานงานเยาวชนอีกถิ่น

การทำงานของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ไม่ได้พูดถึงผู้สูงอายุเพียงอย่างเดียวแต่ยังมีการเชื่อมมาสู่ฐานพัฒนาเด็กและเยาวชนในชุมชนด้วย ถึงแม้ปัจจุบันจะไม่มีแก๊งเด็กกรต๊อบและกลุ่มเยาวชนต้นกล้าแล้ว อีกทั้งรูปธรรมงานเยาวชนของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่อาจยังไม่ชัดเจน เนื่องจากไม่มีงบประมาณทำกิจกรรม ทำให้กิจกรรมเยาวชนขาดความต่อเนื่องและบวกกับปัญหาที่ไต่กล่าวแล้วข้างต้น ที่ผ่านมายังมีน้อง ๆ ส่วนหนึ่งเข้ามาช่วยงานบ้าง เช่น มาเป็นมัคคุเทศก์ให้ความรู้แก่คนที่มา

ศึกษาดูงาน มาช่วยเป็นพี่เลี้ยงค่าย มาร่วมเดินป่า กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เองก็มีความพยายามที่จะสร้างฐานงานเยาวชนขึ้นมาใหม่เพื่อหวังให้เยาวชนได้มาสืบทอดภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่ไม่ให้เลือนหายไป อีกทั้งยังทำให้เยาวชนเกิดความภูมิใจรักถิ่นฐานบ้านเกิดด้วย

นอกจากการสืบทอดภูมิปัญญาแล้ว การสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับเด็กๆ และการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมก็เป็นหนึ่งในเป้าหมายของการสร้างฐานงานเยาวชนเช่นกัน พี่ๆ บอกถึงเป้าหมายว่า “เราต้องสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมตั้งแต่ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมพัฒนาในการดูแลสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เยาวชนเกิดจิตสำนึกในเรื่องสิ่งแวดล้อม และสร้างประสบการณ์การทำงานร่วมกัน เด็กๆ ทำงานเป็น เกิดเครือข่ายการทำงานระดับพื้นที่”

### ต้นกล้าแห่งป่าแดด



น้องพิม (นางสาวกนกวรรณ สุจริต) ปัจจุบันเรียนอยู่ระดับชั้น ม. 4 โรงเรียนแม่สรวย วิทยาคมหนึ่งให้สมาชิกรุ่นใหม่เข้ามาร่วมกิจกรรมกับกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ บอกเล่าเหตุผลที่เข้ามาว่า “เข้ามาร่วมทำกิจกรรมตั้งแต่ตอนอยู่ชั้น ม. 2 เทอม 2 (ประมาณปี 2552) เพราะลุงปัดพาเข้ามาร่วมทำกิจกรรม เมื่อก่อนจะเป็นคนอยู่บ้านเฉยๆ ไม่ทำอะไร นอกจากดูทีวี เล่นคอมพิวเตอร์ สำหรับเป้าหมายที่เข้าร่วมกิจกรรมคือ อยากสืบทอดการทำของเล่นจากผู้ใหญ่ และนำความรู้ไปสอนน้องๆ รุ่นต่อไป ที่ผ่านมาระหว่างเราได้เรียนรู้การทำของเล่นจากลุงปัด และได้เรียนรู้ในโรงเรียนจนกระทั่งสามารถทำของเล่นเองได้ และยังสามารถนำความรู้ที่นำมาเผยแพร่ให้กับคนทั่วไปได้ เช่น เมื่อมีคนมาศึกษาดูงานพิพิธภัณฑ์เล่นได้เราก็สามารถอธิบายให้เขาฟังได้”

สำหรับความคาดหวังของน้องพิมต่อการทำกิจกรรมของเยาวชน คือ อยากเห็นเพื่อนๆ น้องๆ ในชุมชนมาช่วยการสืบสานการทำของเล่น เพราะไม่อยากให้ของดีๆ ในชุมชนหายไป ในส่วนของป่าไม้ถ้าไม่มีใครมาช่วยกันดูแลก็จะทำให้ป่าไม้หายไป อยากให้ช่วยกันพัฒนาและดูแลป่าไม้ ขยายพันธุ์ไม้ในป่าเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับเด็ก

ด้วยประสบการณ์ทำงานในพื้นที่บ้านป่าแดดกว่า 10 ปี กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ได้สร้างฐานงานมวลชนในพื้นที่และเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป “ถ้าพูดถึงของเล่น ก็ต้องนึกถึงกลุ่มคนเฒ่าคนแก่” ถึงแม้แกนนำหลายคนจะเริ่มอ่อนแรง เหนื่อยล้าเพราะการทำงานที่ผ่านมามีต้องเจออุปสรรคปัญหาและแรงเสียดทานมากมาย แต่สิ่งหนึ่งที่ทำให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ยังคงดำเนินกิจกรรมต่อไปได้เนื่องจากมีจุดแข็งในหลายๆ ด้าน “ที่ผ่านมาระหว่างเราเจอเจอปัญหามากมาย แต่เรามีภูมิปัญญา มีแหล่งเรียนรู้ มีพี่เลี้ยงที่มีใจ และมีเครือข่ายเยาวชน ทำให้เรามีแรงที่จะทำงานเยาวชนต่อ” ลุงปัด<sup>5</sup> สมาชิกกลุ่มคนเฒ่าคนแก่บอกถึงจุดแข็งของกลุ่ม

<sup>5</sup> นายสุทัศน์ ลามาพิสาร พี่เลี้ยงกลุ่มเยาวชน

## บทส่งท้าย

“กลุ่มคนเฒ่าคนแก่” ได้ทำให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างการทำ “ของเล่น” ไม่ใช่เพื่อสร้างความสุขให้กับผู้เฒ่าผู้แก่เท่านั้น แต่ยังทำให้ป่าแดงกลายเป็นแหล่งผลิตสินค้า แหล่งท่องเที่ยว และแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญแห่งหนึ่ง ภูมิปัญญาเหล่านี้ยังสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนต่างวัยได้เป็นอย่างดี และ “ของเล่น” ทุกชิ้นมีเรื่องราว มีวิถีคิด และแฝงองค์ความรู้หลายอย่าง

“สิ่งที่ผมภูมิใจคือได้เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมหันมาสนใจภูมิปัญญาของบรรพบุรุษและช่วยกันอนุรักษ์ ส่วนผลพลอยได้คือชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีรายได้ คนในชุมชนโดยเฉพาะผู้สูงอายุได้รับการดูแล มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สุดทำชุมชนเกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ” **พี่เบิร์ม** กล่าวทิ้งท้าย

## เงื่อนไขความสำเร็จของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่

- มีผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีองค์ความรู้ ภูมิปัญญาในการทำของเล่น และสามารถถ่ายทอดแนวคิดกระบวนการผลิตของเล่นที่สะอาดปลอดภัย จากผู้เฒ่าผู้แก่สู่เด็กๆ สู่คนทั่วไป ได้ ทำให้เกิด “พิพิธภัณฑ์เล่นได้” เป็นแหล่งรวบรวมภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่
- มีแกนนำที่มีใจและมีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่กว่า 10 ปี รูปแบบการทำงานกับผู้สูงอายุรูปแบบใหม่ ทำให้ผู้สูงอายุเกิดความภาคภูมิใจในตัวเอง
- “ของเล่น” เป็นเครื่องมือสร้างความสัมพันธ์และกระบวนการเรียนรู้ระหว่างพ่ออู๋แม่อู๋ กับ เด็กๆ ในชุมชน
- เกิดธุรกิจชุมชน เป็นการรวมกลุ่มอาชีพ ผู้สูงอายุ แม่บ้าน เด็กและเยาวชน เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับคนในชุมชนได้

## เรื่องราวที่อยากบอกเล่า

### อดีตพรานป่า กับคนสามวัย

สุทัศน์ ลามาพิสาร (ปิด)

“พี่ป๊อ วันอาทิตย์เราไปเข้าร่วมประชุมเรื่องการจัดการป่ากันไหมครับ” เสียงของผู้ชายร่างอ้วนๆ ผิวดำผมหยิกๆ ชวนผมกับเพื่อนเข้าร่วมประชุม “ไปกันหลายคนไหมเบิ้ม” ผมถามเบิ้ม เจ้าของเสียงที่มาชวนผม เบิ้มเป็นคนกรุงเทพฯ เข้ามาเป็นเขยชนบทในชุมชนตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงรายแห่งนี้ “ก็ไปกันหลายคน มีผม มีพ่ออยู่แม่อยู่ และแม่บ้านอีกหลายคน”

“พรานป่าล่าสัตว์อย่างกะนั้นหรือจะมาเป็นนักจัดการป่า จะทำป่าชุมชน กลับมามองตัวแองก่อนเถอะ” เสียงชาวบ้านหลายคนที่พูดกรอกหูผม นึกอยู่ในใจเองก็คิดว่าแล้วจะต้องโดนคำพูดประโยคนี้เป็นแน่ เพราะเราเป็นพรานป่ามาก่อนนี่ สัตว์ป่าชนิดไหนชอบอาศัยที่ใดหรือชอบอยู่อย่างไร ผมรู้หมด ใครอยากกิน อีเห็น เก้ง นก ไก่ป่า บอกพรานป๊อได้เลย พรุ่งนี้หามาให้

แต่พอได้เข้าร่วมอบรมเรื่องการอนุรักษ์ป่าที่สำนักงานอุทยานแห่งชาติห้วยหมากเหลี่ยม ได้แลกเปลี่ยนกับหลายชุมชน ทำให้ผมรู้สึกใจหาย ละอายที่ล่าสัตว์ป่า จึงรู้สึกเริ่มรักผืนป่า รักสัตว์ป่า ไม่อยากจะไปฆ่าพวกเขาอีก

จากการทำเรื่องป่าชุมชน เบิ้มซึ่งมีความเป็นนักพัฒนาชุมชนอยู่ในตัวจึงพยายามเชื่อมโยงจากเรื่องป่ามาสู่เรื่ององค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยการรวมกลุ่มผู้สูงอายุ หรือพ่ออยู่แม่อยู่ มาถ่ายทอดเรื่องราวต่างๆ ผ่านของเล่นที่ทำจากเศษวัสดุเหลือใช้และหาได้ง่ายในป่า เรื่องราวในอดีตมากมาย ทั้งวิถีชีวิตชุมชน นิทานพื้นบ้าน จึงถูกเล่าผ่านภาพจากของเล่นแต่ละชิ้น อยู่หลายคนก็หลายเรื่องเล่า

ความสุขที่เกิดขึ้นกับการร่วมทำกิจกรรมกับผู้สูงอายุ พ่ออยู่แม่อยู่ ตัวผมเอง รวมทั้งเพื่อนๆ และน้องๆ เยาวชนในวันนั้นที่เราเริ่มทำกิจกรรมด้วยกัน ผมรู้สึกประทับใจมาก จึงตัดสินใจอาสาสมัครเข้ามาเป็นคนร่วมทำงานให้กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ อาสาสมัครเป็นแกนนำป่าชุมชน อาสาสมัครเป็นพี่เลี้ยงเยาวชน และจากการที่ได้มีโอกาสไปจัดแสดงผลงานจากภูมิปัญญาท้องถิ่น แลกเปลี่ยนเรียนรู้การทำงานกับพื้นที่อื่นๆ การวางแผนจัดการกับงานในชุมชนอย่างมีระบบ ทำให้ผมกลายเป็นอีกคน

จากการเป็นนายพรานล่าสัตว์ ทั้งเคยเป็นคนไม่สนใจเรื่องราวของสังคม ไม่เคยสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม กลับกลายมาเป็นนักอนุรักษ์ที่ทำงานร่วมกันกับกลุ่มคนถึง 3 วัย คือ ผู้สูงอายุ คนวัยทำงาน และเยาวชนได้อย่างลงตัว

สิบกว่าปีที่ผ่านมาสำหรับการใช้ชีวิตที่ทำเพื่อตัวเอง ครอบครัวและสังคม ผมถือว่าผมมีความสุขและคุ้มค่ามากแล้ว และจะใช้เวลาที่มีเหลืออยู่ ทำต่อไปและจะถือว่ามันเป็นกำไรของชีวิต

=====

## ผ้าป่าขยะเยาวยชน

กนกวรรณ สุจริต (พิมพ์)

“ใครมีขยะที่สามารถนำไปใช้รีไซเคิลได้ขอเชิญร่วมบริจาคให้กับเยาวยชนได้เลยนะคะ”

เสียงประธานของเด็กและเยาวยชนประกาศประชาสัมพันธ์ให้แก่คนในหมู่บ้านเพื่อจะขอรับบริจาคขยะที่ไม่ได้ใช้แล้วหรือสิ่งของที่เสียแล้วจากคนในหมู่บ้าน โดยจะมีเยาวยชนขับรถกระบะเพื่อประชาสัมพันธ์ขอรับบริจาคขยะ หลังจากนั้นก็มี การเก็บขยะ โดยแต่ละบ้านจะนำขยะที่จะบริจาคมาไว้ที่หน้าบ้านของตนเอง ขยะจะถูกคัดแยกประเภทก่อนเอาไปขายเพื่อนำเงินที่ได้ไปใช้เป็นกองทุนของเยาวยชนเพื่อเอาไปทำกิจกรรมร่วมกัน

“หนูๆ ที่บ้านป้าก็มีนะ” เสียงคุณป้าคนหนึ่งตะโกนบอกให้กับพวกเด็กๆ ที่อยู่บนรถ ซึ่งกำลังเก็บขยะจากบ้านต่างๆ อยู่ให้มาเก็บขยะที่บ้านของคุณป้าไปด้วย

มีเด็กชายคนหนึ่งพูดขึ้นว่า “ขอบคุณครับคุณป้า” ซึ่งเด็กคนนั้นก็คือเยาวยชนที่ไปร่วมเก็บขยะ

“การที่เราเก็บขยะนั้นมันไม่ใช่ว่าจะเป็นแค่เอาขยะไปขายแล้วได้เงินมาใช้เรื่อยเปื่อย มันยังเป็นการลดปริมาณขยะให้แก่ธรรมชาติได้อีกทางหนึ่ง และยังทำให้เด็กและเยาวยชนหันมารักธรรมชาติ ดีกว่าหันไปเล่นเกมส์ หรือไปทำลายคนรอบข้างให้ได้รับความเดือนร้อนนะ” เสียงผู้ใหญ่บ้านพูดคุยกับเด็กและเยาวยชนที่มาร่วมกันทำกิจกรรมผ้าป่าขยะของเยาวยชน

การทำกิจกรรมผ้าป่าขยะเยาวยชน เป็นกิจกรรมเพื่อชักจูงให้เยาวยชนในชุมชน ต.ป่าแดด อ.แม่สรวย จ.เชียงราย ให้เป็นคนรักป่า อยากจะอนุรักษ์ป่าชุมชน อยากจะพัฒนาให้ป่าชุมชนได้อยู่กับทุกคนตลอดไป

ทั้งนี้การจัดกิจกรรมผ้าป่าขยะเยาวยชนยังทำรายได้ในการขายขยะเป็นจำนวนเงินประมาณ 16,000 บาท ซึ่งเงินส่วนนี้ถูกนำไปใช้เป็นกองทุนให้แก่เด็กและเยาวยชนในการทำกิจกรรม เช่น งานกีฬาเยาวยชน การปลูกป่า (ไผ่) การสำรวจป่า การเผยแพร่ความรู้ให้แก่ชุมชนและบุคคลนอกพื้นที่ การรณรงค์ลดโลกร้อน เป็นต้น และกิจกรรมเหล่านี้ยังมีส่วนส่งเสริมให้เยาวยชนใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์มากยิ่งขึ้น

=====



## หมู่บ้านหน้าอยู่

วรรณกานต์ เชื้อสายใจ (หญิง)

มีหลายๆ คนเคยบอกว่า “สังคมที่หน้าอยู่ และเจริญที่สุดคือ สังคมในเมืองใหญ่ โดยเฉพาะเมืองใหญ่อย่างเช่นในกรุงเทพมหานคร เป็นต้น แต่จะมีสักกี่คนที่รู้ว่า แม้ไม่ใช่พื้นที่ความเจริญในเมืองใหญ่ แต่เป็นเพียงชุมชนในชนบทก็สามารถหาความสุข เป็นสังคมที่หน้าอยู่และเจริญได้

ชุมชนในชนบทที่มีคนส่วนใหญ่ทำอาชีพเกษตรกรรม ใช้ชีวิตอยู่อย่างเรียบง่ายตามวิถีชีวิตอย่างพอเพียงของในหลวง ไม่ใช่จ่ายสุร่ยสุร่าย ปราศจากโรงงานอุตสาหกรรม มีสภาพแวดล้อมที่ดี มีภูเขาล้อมรอบ มีทุ่งนาแหล่งทำมาหากินของคนในพื้นที่ไกลสุดลูกหูลูกตา

“นี่ต่างหากเป็นสังคมที่หน้าอยู่และเจริญที่สุด” เป็นคำพูดของคนกรุงเทพฯ ที่มาเที่ยวที่ชุมชน

ชาวบ้านที่นี่ส่วนใหญ่จะมีครอบครัวเป็นครอบครัวใหญ่ที่ประกอบไปด้วย ตา ยาย พ่อ แม่ และลูกๆ ซึ่งแต่ละคนในช่วงอายุแต่ละวัยก็มีหน้าที่แตกต่างกันไป เช่น พ่อแม่ไปทำงาน ทำการเกษตรกรรม ลูกๆ ไปเรียนหนังสือที่โรงเรียน แล้วตายายล่ะ...หลายคนที่อยู่ในเมืองอาจจะพูดว่า “ตา ยาย ก็อยู่บ้าน เฝ้าบ้านสิ ท่านแก่แล้ว” แต่สำหรับผู้เฒ่าผู้แก่ที่นี่ไม่ใช่เลย

ปู่ ย่า ตา ยาย คนเฒ่าคนแก่ที่นี่มีการรวมตัวกัน ถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นบ้าน อันเป็นความเจริญทางความคิดแก่คนรุ่นลูกหลาน และเผยแพร่แก่บุคคลภายนอกที่สนใจ ในนาม กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ จึงทำให้ผู้สูงอายุเหล่านี้เป็นไม้แก่ที่มีคุณค่ายิ่งต่อสังคมและชุมชนแห่งนี้

นอกจากจะมีกลุ่มคนเฒ่าคนแก่แล้ว ยังมีศูนย์การเรียนรู้พื้นบ้านที่ชื่อว่า “พิพิธภัณฑสถานเล่นได้” อีกด้วย พิพิธภัณฑสถานเล่นได้เป็นศูนย์รวมภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนแห่งนี้ ของใช้ของเล่นพื้นบ้านทั้งหมดที่กลุ่มคนเฒ่าคนแก่ทำจะถูกนำมาจัดแสดงเผยแพร่ที่นี่ อีกทั้งยังมีการจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้ของคนเฒ่าคนแก่อีกด้วย

และถ้าจะไม่พูดถึงสถานที่อีกที่คงไม่ได้เลย เพราะที่นี่เป็นตั้งชุมชนทรัพย์วัตถุบิณฑัง อันเป็นสิ่งสำคัญในการถ่ายทอดภูมิปัญญาของผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนก็คือ ป่าชุมชน

ป่าชุมชน นอกจากจะเป็นแหล่งวัตถุดิบในการทำของใช้ ของเล่นพื้นบ้าน แล้วยังเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของชาวบ้าน ชาวบ้านที่นี่นอกจากจะใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนแห่งนี้แล้ว ยังมีการอนุรักษ์และรักษาป่าชุมชนด้วย จากโครงการต่างๆ ที่มีองค์กรดีๆ มาร่วมสนับสนุน จึงแสดงได้ว่าคนที่รักป่าชุมชนมาก

ส่วนตัวฉันเองนั้น ได้มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนมากมาย ตั้งแต่ยังเป็นเด็กๆ อายุประมาณ 7-8 ขวบ ได้ทำงานและฝึกฝนเป็นมัคคุเทศก์น้อยที่ศูนย์พิพิธภัณฑสถานเล่นได้ จึงทำให้เกิดการเรียนรู้และถูกปลูกฝังจิตสำนึกรักบ้านรัก

ท้องถิ่นตั้งแต่เด็กๆ และอาจจะเป็นเพราะคุณตาของฉันก็ได้ ท่านทำงานเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มคนเฒ่าคนแก่ จึงทำให้ฉันได้  
หัดทำของเล่นพื้นบ้านเป็นอีกหลายอย่าง

เมื่อโตขึ้นเป็นวัยรุ่น เด็กวัยรุ่นในเมืองอาจจะชอบเดินห้างหรือเที่ยวต่างประเทศ แต่เด็กวัยรุ่นที่ชื่นชอบเที่ยวป่า เมื่อ  
มีโครงการอนุรักษ์หรือโครงการดีๆ ที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชน ก็จะเข้าร่วมทุกโครงการเมื่อมีเวลา และต้องการเข้าร่วม  
โครงการดีๆ เหล่านี้ต่อไป เมื่อเป็นการทำให้เราได้อนุรักษ์ป่าชุมชนต่อไป

และเมื่อมีป่าชุมชนเป็นแหล่งวัตถุดิบที่สำคัญ กลุ่มคนเฒ่าคนแก่เป็นเสมือนฝ่ายผลิต และมีพิพิธภัณฑสถานที่ได้ที่  
เปรียบเสมือนศูนย์เผยแพร่และจัดจำหน่าย ร่วมด้วยสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ชุมชนปราศจากโรงงานอุตสาหกรรม และชาวบ้าน  
ร่วมกันอนุรักษ์ป่าชุมชน ที่แห่งนี้จึงเป็นสังคมที่น่าอยู่และมีความเจริญทางปัญญาที่สุดอย่างแท้จริง

ที่นี่ บ้านป่าแดด ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย ราชอาณาจักรไทย

=====

กลุ่มคนเฒ่าคนแก่

ผู้ประสานงาน คุณวีรวัฒน์ กังวานนวกุล

ที่อยู่ 268 หมู่ 3 ตำบลป่าแดด อำเภอแม่สรวย จังหวัดเชียงราย 57180

โทรศัพท์ 08 9999 8537 E-mail : [gum\\_moon@hotmail.com](mailto:gum_moon@hotmail.com)

[www.gum-moon.com](http://www.gum-moon.com)